

MOKYTOJŲ KVALIFIKACIJOS TOBULINIMO PROGRAMA

INOVATYVŪS METODAI
SUAUGUSIŲJŲ ŠVIETIME:
TECHNOLOGINIS,
EMOCINIS IR LINGVISTINIS
RAŠTINGUMAS
PER MUZIKĄ

ISBN 978-9955-639-39-8

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Projektą iš dalies finansuoja Europos Komisija.

Ši publikacija atspindi autoriaus požiūrį, o Komisija nėra atsakinga už šiam leidinyje patalpintos informacijos naudojimą.

Intelektinis produktas publikuojamas projekto ERASMUS+ KA2 kontekste.

Pagrindinis veiksmas: Inovatyvus bendradarbiavimas ir gerosios praktikos sklaida, strateginė partnerystė suaugusiuju švietime.

Projekto akronimas: TELL TM

Projekto pavadinimas: Technologinis, lingvistinis ir emocinis raštingumas per muziką

Projekto numeris: 2015-1-LT01-KA204-013448

Projeto internetinė svetainė: <http://www.projects.alytausmuzika.lt/>

Projekto intelektiniai produktai (vadovas, mokytojų kvalifikacijos programa ir DVD su filmuota meninių pratimų medžiaga) yra tarpusavyje susiję, todėl rekomenduojama jais naudotis kompleksiškai.

Strateginės partnerystės produkto (O2) autoriai:

koordinatorė Aldona Vilkeliénė (LT, Alytaus muzikos mokykla);

partneriai:

Eduardas Ingelevičius (LT, Alytaus Trečiojo amžiaus Universitetas),

Ioannis Makris (GR, To Ergastiri),

Michalis Papatherapontos (CY, Europos reikalų organizacija),

Tomáš Sokolovský (CZ, Švietimo vizualizacijos ir interaktyvumo centras)

© Aldona Vilkeliénė

I. Programos aktualumas ir teorinis pagrindimas

2016 m. liepą Europos suaugusiuju švietimo asociacija patvirtino „Manifestą dėl suaugusiuų mokymosi 21 šimtmetyje“. Jame išryškinamos kelios svarbiausios sritys, kuriomis grindžiamas suaugusiuų mokymasis: aktyvus pilietišumas, demokratija ir piliečių aktyvumas; gyvenimo įgūdžiai (kalbų mokymasis, bendradarbiavimas, kultūrinis sąmoningumas; socialinė sanglauda, teisingumas ir lygybė (bendradarbiavimas jvairiose veiklose); užimtumas ir skaitmeninimas (skaitmeninis raštingumas, inovatyvumas, kvalifikacijos kėlimas); migracija ir demografiniai pokyčiai (tarp-kultūrinės kompetencijos plėtra, kartų solidarumas); ekonominė, socialinė ir aplinkos darna (efektyvus, nedarantis žalos aplinkai, vartojimas).

Lietuvoje 2015 m. sausio 1 d. įsigaliojo „Neformaliojo suaugusiuų švietimo ir tėstinio mokymosi įstatymas“, kuriame teigiama, kad reikia suteikti teisines garantijas kiekvienam asmeniui, norinčiam įgyvendinti norą mokyti ir tobulinti savo asmenybę visą gyvenimą. Tai susiję ne tik su profesine ar dalykine kompetencija, bet ir prasmingo laisvalaikio, demokratiško visuomenės vystymosi poreikiais.

Reikalavimų mokytojų kvalifikacijai aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014 m. rugpjūčio 29 d. įsakymu Nr. V-774 „Dėl reikalavimų mokytojų kvalifikacijai aprašo patvirtinimo“ ir Andragogo profesinės veiklos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. spalio 22 d. įsakymu Nr. V-996 „Dėl pritarimo Andragogo profesinės veiklos aprašui“ taip pat reglamentuoja kvalifikacinius reikalavimus pedagoginiams darbuotojams. Švietimo ir ugdymo studijų krypčių grupės apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 10 d. įsakymu Nr. V-1264, pabrėžiama, kad rengiant pedagogus ir suaugusiuų švietėjus (andragogus), yra svarbi specialiųjų, socialinių ir asmeninių gebėjimų plėtra.

2016 metais Alytaus muzikos mokykla (Lietuva), bendradarbiaudama su Lietuvos edukologijos universitetu, Trečio amžiaus universitetu (Lietuva), Čekijos, Graikijos ir Kipro suaugusiuų švietėjais ir vykdyma Erasmus+ projektą „Technologinis, emocinis ir lingvistinis raštingumas per muziką“ („Technological, emotional and linguistic literacy through

music“) sukūrė mokytojų kvalifikacijos rengimo programą, atliepiančią Lietuvos ir Europos suaugusiųjų švietimo nuostatas: bendryjų kompetencijų (IT ir anglų kalba), tarpkultūrinio supratimo, socialinio teisingumo ir visuomenės darnos plėtra. Pritaikius inovacijų metodą „TELL“, praktiskai atlikus tarpdisciplininiais principais grįstus meninius pratimus, skirtus senjorams bei įvairių negalių turinčioms suaugusių asmenų grupėms, buvo išanalizuoti šių meninių veiklų ypatumai, suformuluotas tikslas ir uždaviniai, kurių įgyvendinimas padeda tobulinti suaugusiųjų švietėjų ir muzikos (menų) dalykų mokytojų kvalifikaciją.

2016 metų gegužės mėnesį visi Erasmus+ projekto partneriai vedé seminarus, skirtus intelektinio produkto O2 (Mokytojų kvalifikacijos programa) su tikslinėmis grupėmis – muzikos (menų) mokytojais ir suaugusiųjų švietėjais (anglų kalbos mokytojai, psichologai, socialiniai pedagogai ir kt.). Kiekviename seminare buvo pristatyti 8 meniniai pratimai (intelektinis produktas O1). Buvo pasirinkta iš kiekvienos partnerinės šalies po 2 meninius pratimus. Seminarų metu meniniai pratimai buvo išbandyti, aptarti ir įvertinti, numatytos galimybės pritaikyti juos kitoms besimokančiųjų grupėms, optimizuoti. Vietos seminarų metu visose partnerinių šalių organizacijoje buvo testuoti šie meniniai pratimai (meniniai pratimai – toliau AE, numeruojami pagal intelektinio produkto O3 – DVD pateiktą numeravimo eiliškumą).

Lietuva:

- AE1. Meninė asmenybės raiška klausantis muzikos;
- AE 2. Aš esu muzikos instrumentas;
- AE 9. Bendravimas ritmo pagalba;
- AE 15. Žmogaus ir gamtos ritmai.

Kipras:

- AE 6. Bizantiško stiliaus muzika: supratimas ir patirtis;
- AE 10. Abipusis supratimas;
- AE 11. Emocijos ir anglų kalba;
- AE 12. Technologijos ir tradicijos;
- AE 17. Grupinis dainavimas ir muzika.

Graikija:

- AE 19. Melodija;
- AE 20. Ritmo modelis I;
- AE 21. Angliška abécélė ir muzikos instrumentai;
- AE 23. Ritmo modelis II;
- AE 26. Perkusinis ansamblis.

Čekijos Respublika:

- AE 28. Įžanga ir Epilogas;
- AE 29. Metras;
- AE 31. Rondo;
- AE 32. Ritmo kūryba.

Dalyviai atliko meninius pratimus, rašė refleksijas, kurias projekto tyrėjai išanalizavo ir apibendrino. Apibendrinus išskirti bendri meninių pratimų bruožai. Tai:

- Meniškumas (muzika, dailė, teatras, šokis, poezija);
- Kūrybiškumas (spontaniškumas, vaizduotė);
- Patrauklumas (relaksacinės užduotys, patrauklios mokymosi priemonės);
- Pažinimas (muzikos instrumentai, anglų kalba, gimtoji kalba, informaciniės technologijos);
- Lankstus pritaikymas kiekvienam asmeniui (neįgalieji, jauni žmonės, senjorai, vaikai).

Refleksijų analizės metu išskirti ir tobulinti aspektai bei kompetencijos, kurių plėtra galėtų būti akcentuojama mokytojų kvalifikacijos programoje. Tobulinti mokytojų ir suaugusiųjų švietėjų kompetencijos aspektai:

- Plačiau susipažinti su negalių, sutrikimų kvalifikacijomis bei asmenų, sergančių depresija, shizofrenija mokymosi ypatumais, specialiojo ir įtraukiojo ugdymo metodų pritaikymu suaugusiųjų švietime (bendradarbiaujantis mokymasis, meno terapijos metodų taikymas).
- Plėtoti informacinių technologijų pritaikymo suaugusiųjų švietime gebėjimus, įtraukiant meno (garso, emocijos) vizualizavimo būdus bei integraciją su kitais dalykais.
- Formuoti pozityvias nuostatas suaugusiųjų švietimo patrauklumui, pozityviam emociniam klimatui, socialinei sanglaudai ir demokratijos plėtrai.

II. Programos tikslas ir uždaviniai

Tikslas – plėtoti suaugusiuju švietėjų ir muzikos (meno) dalykų mokytojų kompetencijas taikant tarpdisciplininį metodą „TELL through music“ mokymosi visą gyvenimą kontekste.

Uždaviniai:

1. Aptarti suaugusiuju besimokančiuju grupes ir jų ypatumus (socialinis statusas, sveikatos būklė).
2. Išsiaiškinti bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžių plėtotés bei pasidalytos lyderystés svarbą specialiajame ugdyme ir suaugusiuju švietime.
3. Susipažinti su muzikinės kultūros elementais (muzikos kalba, muzikos veikla) ir jos jvairove.
4. Aptarti tarpdisciplininio mokymosi metodus ir principus plėtojant bendarbiavimo kompetencijas.
5. Išanalizuoti kūrybiškumo fenomeno bruožus ir jų raišką suaugusiuju meninéje veikloje.
6. Išnagrinéti suaugusiuju švietimo proceso meninéje veikloje vertinimo ir įvertinimo individualiai ir grupėje būdus.

Programos tikslai ir uždaviniai dera su Švietimo ir ugdymo studijų kryptių grupės apraše (2015) pateiktais mokytojų ir andragogų rengimo tikslais, todél ji gali būti siūloma kaip pasirenkamasis dalykas pedagogus ir andragogus rengiančių institucijų studijų programose arba kaip kvalifikacijos tobulinimo kursas.

III. Programos apimtis ir turinys

Programos apimtis yra 4 ECTS kreditai. Tai sudaro 112 akademinių valandų (28 valandos – teorija (T), 42 valandos – praktika (P), 42 valandos – savarankiškas darbas (SD)).

Programa išdėstoma periodiškai, temomis. Savarankiškas darbas pristatomas programos pabaigoje.

Kompetencijų vertinimo metodai: įsivertinimas, grupės vertinimas, apibendrinamasis dėstytojo vertinimas.

Temos suformuluotos taip, kad atitiktų programos uždavinius ir jose atispindėtų interdisciplininio metodo „*TELL through music*“ sudėtinės dalys – muzika (menai), IT, anglų (arba gimtoji) kalba, emocinis raštingumas.

I. Aptarti suaugusiųjų besimokančiųjų grupes, jų ypatumus

	Temos	T (val.)	P (val.)	SD (val.)	Viso (val.)	AE numeris (pagal DVD)	Subtemos
1.	Socialiai jautrių asmenų grupės						
1.1.	Senjorų gyvenimo kokybės gerinimas	1	1	1	3	1-3, 4-6, 17	<ul style="list-style-type: none"> Baziniai asmenybės poreikiai Subjektyvumas ir objektyvumas Adaptacija Socialinis dalyvavimas ir aktyvumas Mokymasis visą gyvenimą
1.2.	Sutrikusio intelekto ir klausos bei regos sutrikimų ir negalių turinčių suaugusiųjų švietimas	1	1	1	3	Visi pratimai	<ul style="list-style-type: none"> Suaugusiųjų švietimo principai Švietimo politika su asmenimis, turinčiais intelekto, klausos ir regos sutrikimų Edukaciniai metodai ir technikos
2.	Jtraukties į suaugusiųjų švietimą principai						
2.1.	Jtraukiojo meninio ugdymo principai	1	1	1	3	7, 22, 29, 30	<ul style="list-style-type: none"> Emociškai pozityvi ir laisvai integrali ugdymo sąveika Verbalinės ir neverbalinės refleksijos Universalus mokymosi dizaino metodas Individualizuotas mokymasis Asmeninė ir socialinė meninio ugdymo prasmė

	Temos	T (val.)	P (val.)	SD (val.)	Viso (val.)	AE numeris (pagal DVD)	Subtemos
2.2.	Pasidalysa lyderystė ir asmenybės saviraiška grupėje	0	1	1	2	2, 23, 25, 26, 31, 32, 33	<ul style="list-style-type: none"> Suaugusiuų švietėjų grupė – tikslinė grupė Suaugusiuų švietimo principai Grupės dinamika Švietimo metodai, technika Savęs vertinimas ir mokymasis – nuolatinis procesas

II. Išsiaiškinti bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžių plėtotės svarbą specialiajame ugdyme ir suaugusiuų švietime

1.	Verbalinė ir neverbalinė komunikacija meninėje veikloje	1	1	1	3	3, 7, 17, 29-32	<ul style="list-style-type: none"> Komunikacijų teorijos Verbalinė ir neverbalinė komunikacija Bendradarbiavimo tinklai Kūrybiškumas ir meninė veikla bendradarbiaujant
2.	Meno terapijos metodų taikymas suaugusiuų švietime	1	1	1	3	1, 9, 30, 31	<ul style="list-style-type: none"> Meno terapijos rūšys Emocijų reguliavimas Menas ir relaksacija
3.	Tarpkultūrinė komunikacija	1	1	1	3	6, 14, 36	<ul style="list-style-type: none"> Kultūros komponentai: elgesys, vertybės, vidinės prielaidos Tarpkultūrinės komunikacijos kompetencija
3.1.	Lietuvos, Kipro, Čekijos ir Graikijos kultūrų pristatymai	1	1	1	3	1, 14, 6, 18, 28, 36, 27	<ul style="list-style-type: none"> Lietuvos kultūra Kipro kultūra Čekijos Respublikos kultūra Graikijos kultūra

	Temos	T (val.)	P (val.)	SD (val.)	Viso (val.)	AE numeris (pagal DVD)	Subtemos
3.2.	Kultūry panašumai ir skirtumai	1	1	1	3	4, 6, 7, 13, 18, 24, 27, 28, 36	<ul style="list-style-type: none"> Kultūra istoriniame kontekste Geografija ir kultūra Meno kūrėjai – savo šalies kultūros atstovai

III. Susipažinti su muzikinės kultūros elementais (muzikos kalba, muzikos veikla) ir jos įvairove

1.	Muzikos kalba ir jos elementai. Muzikos veikla	1	1	0	2		<ul style="list-style-type: none"> Garsas. Ritmas. Metras. Tempas
1.1.	Garsas, ritmas, tembras, melodija	1	1	1	3	3, 19, 20, 22, 23, 25, 26, 29, 32	<ul style="list-style-type: none"> Garso charakteristika Metro, ritmo analizė Muzikos kūrinio analizė
1.2.	Muzikos klausymas, atlikimas, kūryba ir improvizacija	1	2	1	4	1, 2, 13, 24, 27	<ul style="list-style-type: none"> Muzikos klausymas ir suvokimas Muzikos atlikimas ir kūryba Muzikinė improvizacija
2.	Pasaulio muzikos instrumentai	0	2	2	4	2, 8, 24, 27	<ul style="list-style-type: none"> Muzikos instrumentų atsiradimo istorija Muzikos instrumentų geografija Muzikos instrumentų grupės
3.	Tradicinė muzika	1	2	2	5	7, 8, 14, 15, 18	<ul style="list-style-type: none"> Liaudies dainos – simbolika ir naratyvas Šokis ir muzika tautos kultūroje Liaudies muzikantai

	Temos	T (val.)	P (val.)	SD (val.)	Viso (val.)	AE numeris (pagal DVD)	Subtemos
--	-------	-------------	-------------	--------------	----------------	---------------------------------	----------

IV. Aptarti tarpdisciplininio mokymosi metodus ir principus

1.	Menas ir informacinės technologijos	1	1	1	3	9, 14, 19, 22	<ul style="list-style-type: none"> IT panaudojimo meninėje veikloje tyrimų apžvalga
1.1.	Garso vizualizavimas	2	2	2	6	2, 20, 22, 23, 26, 32, 33	<ul style="list-style-type: none"> Garso vizualizavimo technika Psychologiniai muzikos garso vizualizavimo aspektai
1.2.	Kompiuterinės menų mokymo programos	2	2	1	5	1, 9, 19, 20	<ul style="list-style-type: none"> Kompiuterinių programų, taikomų meninio ugdymo procese, apžvalga Photoshop ir/arba Illustrator programos Muzikinė programa Sibelius
2.	Kalbų mokymasis su muzika	1	0	1	2	1, 13, 16, 21, 35, 36	<ul style="list-style-type: none"> Kalbos mokymosi temų pritaikymas muzikai
2.1.	Anglų kalbos mokymasis su muzika	1	1	1	3	1, 2, 11, 13, 21	<ul style="list-style-type: none"> Youtube ir kitų interneto šaltinių panaudojimas mokantis anglų kalbos
2.2.	Gimtosios kalbos mokymasis ir /ar kūryba su muzika	1	2	2	5	35, 36	<ul style="list-style-type: none"> Pratimų, skirtų kalbos intonacijai turtinti, kūryba Kirčiavimas ir muzika
3.	Menų integracija	1	2	1	4	1, 6, 12, 15, 27, 29, 30, 36	<ul style="list-style-type: none"> Muzika ir dailė Muzika ir istorija Muzika ir tikslieji mokslai Muzika ir gamta

	Temos	T (val.)	P (val.)	SD (val.)	Viso (val.)	AE numeris (pagal DVD)	Subtemos
3.1.	Etnomuzikologija	1	2	1	4	14, 6, 18, 21, 27	<ul style="list-style-type: none"> • Modalinės muzikos sistemos, dermės • Polifonija etninėje muzikoje • Heterofonija muzikoje
3.2.	Šokis ir judesys socialumo plėtotei	1	2	1	4	28-36	<ul style="list-style-type: none"> • Istoriniai šokio elementai • Antropologija ir liaudies šokis • Socialinė šokio funkcija
3.3.	Dailės metodų taikymas emocijų raiškai	1	3	1	5	1, 10, 13, 16, 27	<ul style="list-style-type: none"> • Emocijų reguliavimas ir jų išraiška mene • Meno terapija
3.4.	Teatras ir literatūra	1	1	1	3	35, 36	<ul style="list-style-type: none"> • Literatūros kūrinio ir spektaklio vertinimas • Teatro meno raidos etapai • Muzikinis teatras • Kultūrinė, socialinė ir politinė teatro meno reikšmė

V. Išanalizuoti kūrybiškumo fenomeno bruožus

1.	Kritinis mąstymas ir alternatyvūs ieškojimai	1	1	1	3	14, 19, 24	<ul style="list-style-type: none"> • Informacijos identifikavimas ir paieška • Faktų ir idėjų atranka bei panaudojimas
2.	Reorganizavimas ir pertvarkymas	0	2	0	2	1, 3, 9, 24, 27, 28	<ul style="list-style-type: none"> • Asmenybiniai kūrėjų skirtumai • Kūrybos proceso specifika

	Temos	T (val.)	P (val.)	SD (val.)	Viso (val.)	AE numeris (pagal DVD)	Subtemos
3.	Improvizacija	0	2	2	4	8, 25, 26, 32, 33	<ul style="list-style-type: none"> Muzikinė improvisacija Improvizacija šokyje Kontaktinė improvisacija Personažo/reiškinio improvisacija Garso tapybos metodas

VI. Išnagrinėti suaugusiuju švietimo proceso meninėje veikloje vertinimo ir įvertinimo individualiai ir grupėje būdus

1.	Neverbalinė refleksija meno simbolių kalba	1	1	1	3	1, 7, 28-36	<ul style="list-style-type: none"> Komunikacija ženklų ir simbolių pagalba Neverbalinė refleksija meno kalba
2.	Grupės dinamika ir vertinimas meninėje veikloje	1	1	0	2	13, 14, 25, 35-36	<ul style="list-style-type: none"> Lyderystė ir prisiderinimas prie grupės Grupės psichologija meninėje vekloje

VII. Savarankiškas darbas – meninio pratimo kūryba ir pristatymas

1.	Tarpdisciplininio meninio pratimo, pritaikyto socialiai jautrioms grupėms, kūrimas ir pristatymas	0	0	10	10	Visi pratimai (1-36 AE)	<ul style="list-style-type: none"> Pristatymas, paaškinimas, refleksija, vertinimas
	Viso	28	42	42	112		

IV. Igytos kompetencijos ir jų vertinimo būdai

Pedagogai ir suaugusiuju švietėjai patobulins specialiuosius (besimokančiųjų jvairovės vertinimas, kalbų tobulinimas, skaitmeninių technologijų naudojimas, kultūros ir kūrybos proceso pažinimas), socialinius (darbas tarpdalykinėje grupėje, visuomeniškumas) ir asmeninius (savo šviečiamosios veiklos reflektavimas, pagarba besimokančiajam, socialinė atsakomybė) gebėjimus.

Programoje numatoma suteikti žinių ir supratimo, gebėjimų bei formuoti nuostatas	Kompetencija(-os)	Mokymo modelis (mokymo(-osi)) metodai ir būdai	Igytos(-ų) kompetencijos(-ų) įvertinimo būdai
Žinių ir supratimo įgijimas (teorinė dalis)	Paaiškins tarpdisciplinio metodo esmę, suvoks suaugusiuju grupių jvairovę ir jų švietimo ypatumus, susipažins su meninio ugdymo ir suaugusiuju švietimo metodais.		
Gebėjimų įgijimas (praktinė dalis)	Gebės derinti individualaus ir grupinio suaugusiuju švietimo metodus, kurti integruotus meninės veiklos pratimus.	Paskaita, pokalbis, vaidmenų žaidimai, situacijų analizė, kūryba	Įsivertinimas, vertinimas
Nuostatų įgijimas (vertybinių, etinių-profesinių nuostatų teikimas ir įgijimas)	Suvoks kultūrų skirtumus, pozityviai vertins socialiniai skirtumų turinčias besimokančiųjų grupes.		

V. Programai vykdyti naudojama mokomoji medžiaga ir techninės priemonės

Mokomoji knyga („TELL TM“ METODAS KAIP SUAUGUSIŲJŲ BESIMOKANČIŲJŲ BENDRŪJŲ KOMPETENCIJŲ PLĒTROS PRIEMONĖ), DVD (interaktyvi mokymo priemonė), kompiuteris, vaizdo ir garso įrašymo bei demonstravimo technika, muzikos instrumentai, piešimo priemonės, patalpa, skirta judėjimui ir rašymui, ar piešimui.

VI. Literatūra

1. Andrew J. Elliot, Markus A. Maier, Arlen C. Moller, Ron Friedman, Jorg Meinhardt (2007). Color and Psychological Functioning: The Effect of Red on Performance Attainment // Journal of Experimental Psychology: 2007, Vol. 136, No. 1, 154–168.
2. Brebbia, Carlos (2016). Tarpkultūrinė komunikacija.
http://www.marko.lt/wp-content/uploads/2016/09/III_tarpkulturine-komunikacija.pdf
3. Gardner, Howard (2011). The Theory of Multiple Intelligences: As Psychology, As Education, As Social Science
<https://howardgardner01.files.wordpress.com/2012/06/473-madrid-oct-22-2011.pdf>
4. Grakauskaitė-Karkockienė, Daiva (2002). Psychology of Creation. Vilnius.
5. <http://edusenior.uji.es/data/outcomes/wp5/EduSenior-guide.pdf>
6. Ilčiukienė, Giedrė (2011). Muzikos poveikis mokant anglų kalbos pradiname etape. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

7. Makris, Ioannis (2016). Tell through music. Provisional manuscript.
http://www.projects.altausmuzika.lt/doc/Provisional_manuscript.pdf
8. Melnikova, Julija (2016). Andragogo lyderystės gebėjimai kaip profesinio veiksmingumo veiksnys.
<https://ec.europa.eu/epale/lt/resourcecentre/content/andragogo-lyderystes-gebejimai-kaip-profesinio-veiksmingumo-veiksnys>
9. Ortis, Joseph. (2008). The Effects of Music, Rhymes and Singing in the Classroom Environment. Conference Proceedings. p. 202-209.
10. Papatherapontos, Michalis, Michaelidis, Konstantinou (2016). Philosophy and Methodology of TELL method.
<http://projects.altausmuzika.lt/doc/Psychological.pdf>
11. Profile of an Inclusive Teacher, European Agency of Special Education, 2012. http://www.included.eu/sites/default/files/documents/teacher_education_for_inclusion_-_profile_of_inclusive_teachers.pdf
12. Sigurðardóttir, Drífa (2012). Language learning through music.
http://skemman.is/stream/get/1946/12591/25761/1/B.Ed._Thesis._Language_learning_through_music._Dr%C3%ADfa_Sigurðardóttir.pdf
13. Sokolovský, Tomáš (2016) Methodological practical guidelines for hearing impaired learners.
<http://www.projects.altausmuzika.lt/index.php/outcome/czech-republic>
14. Švietimo ir ugdymo studijų krypčių grupės aprašas (2015).
<https://www.etal.lt/portal/lt/legalAct/5185b730a00011e58fd1fcob9bba68a7>
15. Vilkeliénė, Aldona (Ed.) (2017). „TELL TM“ metodas kaip suaugusiųjų besimokančiųjų bendryųjų kompetencijų plėtros priemonė.
16. Vilkeliénė, Aldona (2016). Special and inclusive arts education (in Lithuanian language). Vilnius.
17. <http://tellthroughmusic.blogspot.lt/p/contact-us.html>
18. <http://www.projects.altausmuzika.lt>